

Köerna ringlar till Cézanne

London Tate Gallerys stora Cézanneutställning lockar enorma mängder besökare. Ulrika Åström rapporterar.

Mellan Paris och Philadelphia har Cézanne nu kommit till London och Tate Gallery (8 feb-28 april). Utställningen har slagit och blivit en blockbuster, en dundersuccé. Köerna ringlar långa från Tate till Pimplico, ett kvarter upp. Monet, Chagall, Matisse och Picasso, de stora visningarna framträder alltmot som verkliga konst-happeningar. Det har nästan blivit ett anståndigt måste att se och kunna byta några ord om Mälaren, att förfinas tillsammans. För det ändamålet är nog Cézannes konst perfekt, tillräckligt

vacker och tillräckligt ofarligt för att röra sig i salongerna. Och varför inte. Som betraktare är det ju inte nödvändigt att blöda, också om konstnären gjort det. Cézanne la ner sitt liv i sin konst, förmodligen hade han inget val, möjligen var det varje litet närmande visionen som gjorde hans liv värt att leva. Och tack vare Cézanne kan vi nu se hans enastående konst.

God kritik

Kritiken älskar Cézanne, men fnysir åt kommersen. Förutom tavlorna finns här Åtilrena Cézanne böcker, Cézanne muggar, Cézanne videos och Cézanne CD-Roms. Det går bra att på dator måla sin egen Cézanne, eller anteckna sig för en Cézanne resa till Aix, och som alltid att köpa schalar, väskor, kort och

tryck med Cézanne motiv.

Under temat "att måla efter naturen är inte att kopiera utan att avbildla en sensation" visas över tvåhundra av Cézannes arbeten, från de tidigaste till de senaste. Här finns sublima teckningar och akvareller, se särskilt Mont Saint-Victoire avbildat som röd blå och ljusgrön luft, många av Cézannes tjugugaste stilleben och mest inkanande porträtt, flera av Saint-Victoire oljorna och de två slutversionerna av *Les Grandes Baigneuses* (1905-6).

Oumbärlig

Konsthistoriskt är Cézanne oumbärlig, hans måleri satte igång det moderna måleriet. Utan honom ingen verklig individualism, ingen expressionism, ingen kubism. När han i

Paris, 1861 mötte Pissarro och impressionismen tog hans konst en väsende vändning. Men genast är Cézannes impressionism helt hans egen, han vet att han vill göra den till något stämt och bestående.

Mer än detaljens flyktighet i ljuset och stunden betonar Cézanne naturens fasthet och geometri, han söker en tidlös ordning. För honom är naturen djupmer än yta: "Det finns inga linjer, inga former, bara kontraster framkallade av färger", skriver han. Ljuset vibrerar i rött och gult men luftens påtaglighet är blå, och med det blå samlar han rymden i sina motiv.

En känslighet för naturen var för Cézanne fundamentet i allt måleri, och naturen är närvarande också i hans porträtt och stilleben. Men känslan måste skifta efter naturens oupphöriga

skiftningar och varje målning vara ett nytt försök att förverkliga visionen. Med sin kvadratisk strukturala penselföring bygger Cézanne upp sonen Pauls ansikte på samma sätt som han återger måttningen i ett äpple eller ett tyg, eller avbildar Mont Saint-Victoire.

I sin tidiga konst svänger Cézanne mellan grov och sensuell romantik och högt ställda stilleben, täta av färg. I den sena konsten har greppet balanserats av den behärskade och genomförda bearbetningen och mognat till en när man ser allt är en konst i fortskridande, och det är verkligen gripande. Se Cézanne.

ULRIKA ÅSTRÖM

Döden som sällskap

Den kontroversielle författaren Louis-Ferdinand Céline, vars bok *I Guignol's band* kommer på svenska i april (Kasperligan), porträtteras av Fredrik Ekman.

Läser man den tyske författaren Ernst Jüngers dagböcker från andra världskriget, finner man ett märkligt avsnitt som utspelar sig på Tyska institutet i Paris. Jünger tjänstgjorde som officer under ockupationen men hade ändå ett livaktigt umgänge med franska intellektuella, författare och konstnärer; på Institutet presenteras han för en figur som han i dagböckerna kallar för Merline:

"Där var bland andra Merline, lång, knotig, kraftig och en smula klumpig, men livlig i diskussionen eller rättare sagt monologen. Han talar med manikers inälvad blick som lyser fram som ur ett par hålur. Han ser varken åt höger eller vänster; man får det intrycket att han vandrar mot ett okänt mål. Jag har alltid döden vid min sida" - med dessa ord pekar han på utrymmet bredvid sin fätölj som om där låg en hund. Han yttrar sitt missnöje och sin förvåning över att vi soldater inte skjuter, hänger och utrotar judarna - han var förvånad över att de som förfogar över bajonetter inte gör oin-skränkt bruk av dem. /.../

Det var lärorikt att höra honom rasa på det sättet i hela två timmar, eftersom nihilismens oerhörda kraft lyste igenom. Sådana människor hör bara en enda melodi, men den uppfattar de oerhörd starkt. De liknar maskiner av järn som rusar vägen fram tills man slår sönder dem."

Denne Merline som Jünger så kliniskt dissekerar och framställer i en minst sagt ofördelaktig dager, är ingen mindre än författaren Louis-Ferdinand Céline (pseudonym för Louis Ferdinand Destouches).

Céline, som hade givit ut de

antisemitiska böckerna *Bagatelles pour une massacre* och *L'École des cadavres* där han eldar upp sig till vansinnesutbrott gentemot judarna, skrädde upp enbarligen in orden när han mötte den aristokratiska och behärskade Jünger.

Hans författarskap i helhet hysir emellertid också andra dimensioner än det enbart bisarra och fränstötande.

Pamfletter

Innan hans antisemitiska pamfletter hade givits ut hade han redan placerat sig i litteraturhistorien med romanerna *Resa till nattens ände* (*Voyage au bout de la nuit*, 1932) och *Döden på krita* (*Mort à crédit*, 1936); två böcker där Céline löser upp språket, hackar sönder meningarna, blandar höga och låga uttryck till en dynamiskt helhet - en slags oavlatligt brusande ordmusik som vare sig före eller efter haft sitt motstycke.

Resa till nattens ände och Döden på krita är också två djupt inkanande verk i all sin svart-synthet; skildringen av protagonisten Bardamus liv i böckerna blir till en framställan av en ensam mans resa genom ett gråsvart töcken; en resa som företas med samma följeslagare som författaren pekade ut för Jünger på Tyska institutet - nämligen döden.

Bardamus livs olika faser som läggs ut för oss i *Resa till nattens ände* - genom första världskrigets skyttegravar, kolonierna i Afrika, som arbetare vid det löpande bandet i Fordfabriken i USA, för att slutligen hanna som assistent på ett sinnessjukhus på landsorten i Frankrike - är en grym redogörelse för människans dagliga hadesvandringar; en skildring som dock blåsts med till groteska och ofta komiska proportioner för att på något sätt göras mer fattig och gripbar.

I Döden på krita möter vi Ferdinand Bardamus igen, men denna gång är det hans barndom som rullas upp för oss. Célines

språk spricker här upp ännu ivrigare i sin sutur; han staplar den enda groteska och komiska situationen på den andra; hyckleriet, lögnerna och lismandet som världen tycks svämma över utav, möter den unge Ferdinand med de enda medel som han förfogar över: passivt trots och tjurighet.

Internat

De avsnitt i boken som behandlar Ferdinands vistelse på ett internat i England, dit han blivit skickad för att lära sig språket, hör till bokens roligaste och mest halsbrytande. Ett halvt års tystnad är Ferdinand svar på de tvång han utsatts för; hans enda ambition och överskuggande tanke är att få rektorns hustru i säng (vilket han också lyckas med).

Célines författarskap innefattar emellertid andra verk än *Resa till nattens ände* och *Döden på krita*; böcker som emellertid hamnat i skuggan av författarens tidiga mästerverk. *I Guignol's band* (1944), som kommer på svenska i april med titeln *Kasperligan*, tar Céline med oss till ett England som

han älskade; ett i det närmaste mytiskt landskap komplett med ogenomträngliga fuktiga dimmor, prostituerade och tjuvar i varje gathörn, murriga lokaliteter där skumraskaffärer görs upp i lönnedom - ett slags Dickensvärld som författaren målar upp med mäterligt handlag och komisk nerv.

Célines två andra stora verk, är *D'un château l'autre* (1957) och *Nord* (1960). I det förra beskriver Céline sin vandring över ett krigshärjat Europa mot en möjlig frihet i Danmark.

Céline hade lämnat Paris en dag efter de allierades invasion då han fruktade att bli ställd inför rätta som kollaboratör (Jünger i dagböckerna: "Merline hade omedelbart efter invasionen anhällit om inrestitillstånd hos tyska ambassaden och redan flytt till Tyskland. Det är ändå efterdomligt i hur hög grad personer, som kallblodigt kräver att miljoner människor ska dödas, hysir orö för sitt eget lumpna liv. Här måste finnas ett samband.")

I *D'un château l'autre* följer vi Céline och hans fru Lucette och deras katt Bébert (som författaren bar i en rygsäck genom krigets ruiner) under deras väg från "slott till slott"; hur han hamnar i Sigmaringen där Péta-regeringen uppehåller sig och börjar tjänstgöra som läkare för fransmännen.

Nord, som kom ut 1960, är andra delen av Célines krigslogi, som han avslutade med Rigodon (utgiven postumt 1969). I Nord fortsätter Céline att skildra sina eskapader i ett brinnande Tyskland strax före sambrottet; strandst på ett lyxhotell i Baden-Baden där klientelet hänger sig åt ett hämningslöst hänsä; vidare genom Berlin och mot byn Zornhof, där man tar sin tillflykt till en gård tillsammans med en rad andra ömkliga existenser som spolats upp från Europas olika hörn.

Hyllning

Nord möttes av en enhetlig hyllning av den franska kritikerkåren, och sågs som ett mästerverk. Frédéric Vitoux, som skrivit en Goncourt-belönad Céline-biografi, betraktar Nord som författarens kanske största verk; den roman där han når störst klarhet och där han till sist förmått att ge sina trasiga upplevelser en sammanhållen och genomlyst form.

Den 30 juni 1961 avslutar Céline sin sista roman Rigodon; han skickar två brev, ett till sin förläggare och ett till sin redaktör, för att förhandla om ett större förskott. Dagen efter avlider författaren i hjärnblödning.

FREDRIK EKMAN

Lindströms kommentarer

(An finns det marknader att mata för mobiltelefonindustrin...)